

Autoreferat

1. Imię i nazwisko: Dorota Grabowska-Pieńkosz
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej
 - stopień doktora nauk społecznych na Wydziale Nauk Pedagogicznych UMK w 2015 r. na podstawie rozprawy pt. *Nauczyciele szkół galicyjskich w literaturze pamiętnikarskiej. Studium z pedeutologii historycznej*; promotor prof. zw. dr hab. Władysława Szulakiewicz, recenzenci: prof. zw. dr hab. Stefania Walasek; dr hab. Witold Chmielewski, prof. AIK
 - tytuł magistra historii uzyskany na Wydziale Nauk Historycznych UMK w 2012 r. na podstawie pracy pt. *Profesorowie-historycy Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Jagiellońskiego i ich losy wojenne*, promotor prof. zw. dr hab. Zofia Waszkiewicz
 - tytuł magistra pedagogiki uzyskany na Wydziale Nauk Pedagogicznych UMK w 2011 r. na podstawie pracy pt. *Koncepcja pedagogiki nacjonalistycznej Ernesta KriECKA (1882–1947)*; promotor prof. zw. dr hab. Władysława Szulakiewicz
 - tytuł licencjata historii w 2010 r. na Wydziale Nauk Historycznych UMK w Toruniu na podstawie pracy pt. *Losy pracowników naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego w czasie okupacji niemieckiej*; promotor prof. zw. dr hab. Zofia Waszkiewicz
 - tytuł licencjata pedagogiki w 2009 r. na Wydziale Nauk Pedagogicznych UMK (egzamin dyplomowy)
3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych.

Od 1 kwietnia 2016 r. do chwili obecnej – adiunkt w Instytucie Nauk Pedagogicznych na Wydziale Filozofii Nauk Społecznych UMK
1 listopada 2015–31 marca 2016 – pracownik nietatowy na Wydziale Nauk Pedagogicznych UMK
4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).

Omówienie to winno dotyczyć merytorycznego ujęcia przedmiotowych osiągnięć, jak i w sposób precyzyjny określać indywidualny wkład w ich powstanie, w przypadku, gdy dane osiągnięcie jest dziełem współautorskim, z uwzględnieniem możliwości wskazywania dorobku z okresu całej kariery zawodowej.

Opisane w autoreferacie osiągnięcia dotyczą kilku obszarów badawczych tj.: towarzystwa nauczycielskie na ziemiach polskich, pedeutologia historyczna, historia myśli pedagogicznej, biografistyka pedagogiczna, historia wychowania jako przedmiot badań i nauczania, źródła w badaniach historyczno-oświatowych.

W pierwszy z wymienionych obszarów wpisuje się monografia naukowa pt. *Towarzystwo Pedagogiczne (1868-1921): założenia ideowe – przemiany organizacyjne*

i programowe – główne kierunki prac oświatowych, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2023, ss. 477 [praca recenzowana, na UMK obowiązuje zasada tajności recenzentów]. Jej przygotowanie wynikało z konieczności uzupełnienia istotnych braków w polskiej historiografii 2. połowy XIX i początku XX wieku na temat pojawienia się i rozwoju zawodowego ruchu nauczycielskiego, a działalność opisywanego stowarzyszenia w tym obszarze była znamieną. Towarzystwo Pedagogiczne było pierwszą na terenie zaboru austriackiego, a drugą na ziemiach polskich (w 1848 r. w Poznaniu powstało Towarzystwo Pedagogiczne Polskie) organizacją nauczycielską, która przez 53 lata swojego funkcjonowania dążyła do poprawy sytuacji materialnej nauczycieli, ich przygotowania zawodowego, a także zajmowała się rozwojem szkolnictwa galicyjskiego i oświatą ludu. Dotychczas problematyce tej poświęcono zbyt mało uwagi, szczególnie w porównaniu z innymi zawodowymi organizacjami nauczycielskimi działającymi na terenie zaboru austriackiego m.in. Towarzystwem Nauczycieli Szkół Wyższych czy Krajowym Związkiem Nauczycielstwa Ludowego w Galicji, które doczekały się licznych opracowań naukowych. Jednak zanim one powstały, to Towarzystwo Pedagogiczne przez niemal 30 lat było jedyną organizacją nauczycielską na terenie zaboru austriackiego, występującą w obronie interesów szkolnictwa elementarnego. Ponadto dokładnie zbadane zostało funkcjonowanie Stowarzyszenia Chrześcijańsko-Narodowego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych w Polsce, które było spadkobiercą idei wypracowanych przez Towarzystwo Pedagogiczne, kontynuując jego ważne inicjatywy w okresie II Rzeczypospolitej. I choć wielu badaczy m.in. Eugenia Podgórska, Jan Hulewicz, Franciszek Filipowicz, Leon Harabasz, Tomasz Szczuchura początek zawodowego ruchu nauczycielskiego łączy właśnie z powstaniem lwowskiego stowarzyszenia, to zawarte w ich publikacjach informacje nie odzwierciedlają faktycznego stanu inicjatyw zrealizowanych przez Towarzystwo Pedagogiczne. A trzeba podkreślić, że wkład tego stowarzyszenia w dzieje polskiej oświaty był znaczący w kontekście dalszych prac, prowadzonych już przez kolejne zawodowe organizacje nauczycielskie w odrodzonym państwie, w tym przede wszystkim przez współcześnie powszechnie znaną organizację o ogólnokrajowym zasięgu działania, a mianowicie Związek Nauczycielstwa Polskiego.

Warto nadmienić, że powstanie i działalność Towarzystwa Pedagogicznego było częścią procesu społecznego, który zmierzał do równouprawnienia i włączenia obywateli do czynnego udziału w życiu społecznym poprzez zapewnienie im odpowiedniej edukacji. Realizowany zakres prac był zgodny z postanowieniami zawartymi w statucie, obejmując swym zasięgiem problemy wszystkich rodzajów szkół i zatrudnionych w nich nauczycieli, a także udzielanie pomocy moralnej i materialnej stowarzyszonym członkom. Jednak

z upływem czasu wprowadzono modyfikacje w programie działalności towarzystwa, które wynikały z decyzji podejmowanych przez władze centralne, również w nawiązaniu do zachodzących zmian społeczno-oświatowych, politycznych i gospodarczych. Dlatego ograniczono się do potrzeb artykułowanych przez środowisko związane ze szkolnictwem elementarnym. Ponadto na uwagę zasługuje aktywność członków Towarzystwa na rzecz urządzania szkół dla dziewcząt i rzemieślników, organizowania kolonii i korpusów letnich czy działalność w zakresie popularyzacji wiedzy i nauki w postaci bogatej oferty wydawniczej, urządzania popularnych odczytów dla dorosłych czy zakładania instytucji (bibliotek, czytelni) zapewniających dostęp do gromadzonych księgozbiorów. Wyjaśnienia wymagają również ramy czasowe przyjęte w pracy. Zaprezentowana analiza tytułowego zagadnienia dotyczy lat 1868–1921. Jednak trzeba wspomnieć, że powstałe w 1868 roku we Lwowie Towarzystwo Pedagogiczne od 1906 roku nosiło nazwę Polskie Towarzystwo Pedagogiczne, tzn. w ten sposób podkreślono jego narodowy charakter. Mimo tych formalnych zmian lwowska organizacja starała się kontynuować najważniejsze kierunki prac zainicjowanych w poprzednim stuleciu, stając się również inspiracją dla innych towarzystw, powstałych w późniejszym okresie. Natomiast po odzyskaniu przez Polskę niepodległości wśród władz Towarzystwa pojawiła się myśl rozszerzenia zasięgu działalności na ziemie pozostające wcześniej pod zaborem pruskim i rosyjskim, dlatego w 1921 roku lwowska organizacja weszła w skład Stowarzyszenia Chrześcijańsko-Narodowego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych w Polsce.

Praca została przygotowana na podstawie różnorodnych źródeł. Wykorzystałam przede wszystkim materiały archiwalne i źródła drukowane (wydawnictwa urzędowe, sprawozdania, pamiętniki i wspomnienia, prace drukowane i artykuły). Analizie poddałam źródła archiwalne pozyskane z zagranicznych i krajowych instytucji. Pozostałość aktowa stowarzyszenia przechowywana jest głównie w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy we Lwowie, gdzie w ramach zespołu (fond 445) „Polskie Towarzystwo Pedagogiczne we Lwowie” przeanalizowałam 149 jednostek archiwalnych oraz wybrane akta Rady Szkolnej Krajowej z lat 1867–1918. Ponadto korzystałam ze zbiorów Litewskiego Państwowego Archiwum Historycznego oraz Litewskiego Centralnego Archiwum Państwowego, pozyskując materiały ważne w kontekście rozwoju zawodowego ruchu nauczycielskiego na ziemiach polskich. Wartościowe były również materiały udostępnione przez Bibliotekę Jagiellońską (druki wydane do 1949 r.), Bibliotekę Narodową w Warszawie, Wojewódzką Bibliotekę Pedagogiczną w Krakowie, Bibliotekę Naukową PAU i PAN w Krakowie oraz Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu. Wśród

zgromadzonych źródeł szczególnie wartościowe były sprawozdania z corocznych czynności władz centralnych i wydziałowych TP, statuty, petycje, odezwy, prace pedagogiczne autorstwa zasłużonych członków Towarzystwa Pedagogicznego, które ukazały się w formie opracowań książkowych oraz opublikowane zostały na łamach czasopism pedagogicznych. Nieocenionym źródłem informacji dla powstania tej publikacji było czasopismo „Szkoła”, będące zarazem oficjalnym organem prasowym Towarzystwa Pedagogicznego. Periodyk ten wymagał bardzo obszernej i szczegółowej analizy, ponieważ znajduje się w nim bogata dokumentacja dotycząca spraw związanych z lwowską organizacją, czego potwierdzeniem może być specjalnie w tym celu wyodrębniony dział, a także wiele artykułów prezentujących problematykę oświatową i wychowawczą podejmowaną przez członków lwowskiej organizacji. Ponadto wykorzystałam informacje z artykułów opublikowanych w takich periodykach jak: „Muzeum”, „Biblioteka Warszawska”, „Rocznik Pedagogiczny”, „Ateneum”, „Przegląd Lwowski” czy „Gazeta Narodowa”. Na ich łamach ukazywały się informacje o kierunkach aktywności podejmowanych przez Towarzystwo Pedagogiczne.

Warto podkreślić, że pozyskanie tak wielu materiałów nie byłoby możliwe, gdyby nie otrzymane dwa stypendia Fundacji Lanckorońskich i Fundacji z Brzezia Lanckorońskich przyznane przez Polską Akademię Umiejętności na kwerendy zagraniczne, zrealizowane w 2019 (Lwów) i 2023 (Wilno). Z kolei zgromadzenie źródeł z polskich instytucji było możliwe, dzięki 3 indywidualnym grantom na badania młodych pracowników naukowych przyznanych przez Wydział Nauk Pedagogicznych UMK, które zrealizowałam w latach 2016-2018.

Na strukturę pracy składa się, poza wstępem i zakończeniem, sześć rozdziałów, które mają charakter chronologiczno-problemowy. W kontekście podejmowanych rozważań przyjęto kilka pytań badawczych:

- Jakie były społeczno-polityczne źródła powstania Towarzystwa Pedagogicznego?
- Jakie idee stanowiły podstawę działalności lwowskiej organizacji?
- Jaką rolę odegrali twórcy i działacze Towarzystwa Pedagogicznego w procesie tworzenia podstaw organizacyjnych i programowych tej organizacji?
- Jaki był stosunek lwowskiej organizacji do podstawowych kwestii oświaty pozostającej pod zarządem Rady Szkolnej Krajowej i austriackich władz oświatowych?
- Jakie dziedziny oświaty były objęte działalnością Towarzystwa Pedagogicznego?
- Jakie były efekty realizowanych przez nich inicjatyw oświatowych?

Odpowiedzi na te pytania zostały zawarte w sześciu rozdziałach. Pierwszy pt. *Powstanie, struktura i etapy rozwoju Towarzystwa Pedagogicznego* ma charakter

wprowadzający, dlatego przybliżyłam okoliczności utworzenia organizacji, zwracając uwagę na uwarunkowania społeczno-polityczne i oświatowe, dzięki którym możliwy był rozwój idei zrzeszania się nauczycieli. W rozważaniach uwzględniłam także pojawiające się przemiany organizacyjne, wynikające nie tylko ze zmian personalnych w stowarzyszeniu, ale również uwarunkowań politycznych, społeczno-kulturowych czy ekonomicznych. Ponadto z formalnego punktu widzenia niezwykle ważne było zaprezentowanie struktury lwowskiej organizacji, a przede wszystkim scharakteryzowanie zakresu obowiązków Zarządu Głównego TP, jak i władz oddziałowych oraz podstaw finansowych niezbędnych do realizowania wyznaczonych celów statutowych.

Drugi rozdział pt. *Prezysi i zasłużeni członkowie organizacji* ma charakter biograficzny, ponieważ zaprezentowałam indywidualny oraz zbiorowy portret najbardziej zaangażowanych członków stowarzyszenia. Jego celem było z jednej strony przedstawienie życia i działalności prezesów, którym funkcję tę powierzono ze względu na wyróżniającą się aktywność zawodową oraz zaangażowanie w prace społeczno-oświatowe, w tym sprawy związane ze szkolnictwem. Z kolei w tworzeniu zbiorowego portretu zasłużonych członków Towarzystwa najwięcej miejsca poświęciłam ukazaniu ich zaangażowania w sprawy związane z oświatą i wychowaniem, a także przybliżyłam podejmowane przez nich prace na rzecz rozwoju samej organizacji. Bez ich poświęcenia, wsparcia merytorycznego i finansowego nie byłaby możliwa tak prężna i szeroka działalność, którą na przestrzeni ponadpółwiekowego funkcjonowania realizowało Towarzystwo Pedagogiczne.

Kolejne cztery rozdziały to charakterystyka prac realizowanych przez lwowskie stowarzyszenie z myślą o rozwoju polskiej oświaty. Celem trzeciego rozdziału pt. *Prace Towarzystwa Pedagogicznego na rzecz rozwoju szkolnictwa* jest ukazanie zakresu inicjowanych działań na rzecz rozwoju szkolnictwa galicyjskiego. Członkowie Towarzystwa Pedagogicznego angażowali się w reformowanie szkół ludowych i wydziałowych, konfrontując rozporządzenia władz oświatowych z potrzebami zgłaszanymi przez nauczycieli, a wręcz całe społeczeństwo. Dotyczyły one głównie wewnętrznej organizacji placówek, realizowanych programów nauczania, a także źródeł ich finansowania. W dalszej części przedstawiłam okoliczności zakładania „wyższych szkół żeńskich”, będących odpowiedzią na potrzeby edukacyjne dziewcząt wobec braku dostatecznej liczby placówek umożliwiających ich kształcenie. Zaprezentowałam także działalność uzupełniających szkół przemysłowych dla rzemieślników, ważnych w kontekście podniesienia poziomu gospodarczego kraju i rozwoju polskiego szkolnictwa zawodowego.

W czwartym rozdziale pt. *Towarzystwo Pedagogiczne w obronie interesów zawodowych nauczycieli* scharakteryzowałam prace podejmowane przez stowarzyszenie w zakresie reformowania szkolnictwa pedagogicznego, celem zapewnienia nauczycielom możliwości zdobywania odpowiednich kwalifikacji zawodowych. Poza kształceniem instytucjonalnym członkowie Towarzystwa oferowali doraźne inicjatywy (walne zjazdy członków/delegatów, konferencje nauczycielskie, kursy dokształcające), przyczyniając się w ten sposób do rozbudzenia ruchu umysłowego wśród nauczycielstwa. Następnie wiele miejsca poświęciłam ukazaniu czynności władz lwowskiej organizacji zmierzających do spełnienia postulatów nauczycielstwa, które dotyczyły takich kwestii jak: system wynagrodzeń i emerytur, zaopatrzenie wdów i sierot po zmarłych pedagogach czy stabilizacja zatrudnienia. Wobec braku należytego rozstrzygnięcia tych spraw przez władze oświatowe, Towarzystwo Pedagogiczne przygotowało własną ofertę wsparcia finansowego dla swoich członków w postaci m.in. pożyczek i zapomóg bezzwrotnych, zakładania burs dla synów nauczycieli bądź przyznawania stypendiów dla ich zdolnych dzieci czy udzielania pomocy prawnej nauczycielom doświadczającym naruszenia przepisów w związku z wykonywaną pracą zawodową.

Z kolei piąty rozdział pt. *Działalność Towarzystwa Pedagogicznego w zakresie popularyzacji nauki* to charakterystyka działań podejmowanych przez członków organizacji na rzecz upowszechniania nauki wśród społeczeństwa galicyjskiego. Najwięcej miejsca poświęcono na omówienie działalności wydawniczej, ze względu na imponującą skalę zrealizowanych prac poczynszy od wydawania czasopisma „Szkoła” (wraz z dodatkami), przez podręczniki szkolne, książki dla nauczycieli i wychowawców, aż po literaturę adresowaną do dzieci, młodzieży i osób dorosłych. Wydawnictwa stanowiły jeden z ważniejszych obszarów funkcjonowania całego stowarzyszenia. Natomiast w dalszej części przedstawiłam działania Towarzystwa Pedagogicznego w zakresie popularyzacji wiedzy w postaci wykładów popularnych dla dorosłych, co wiązało się z potrzebą podniesienia poziomu oświaty, a w konsekwencji przyczyniło się do ożywienia życia umysłowego społeczeństwa w różnych częściach Galicji, ponieważ w ich urządzenie zaangażowało się wiele oddziałów TP.

W książce nie pominęłam podejmowanych przez lwowskie stowarzyszenie działań, które miały istotne znaczenie w aktywizowaniu uczniów poza obowiązkową edukacją. Dlatego celem szóstego rozdziału pt. *Zaangażowanie w rozwój pozaszkolnych form aktywności dzieci i młodzieży* jest ukazanie obszarów aktywności adresowanych do najmłodszego pokolenia, zarówno w trakcie roku szkolnego – wystawy szkolne, jak

i w okresie wakacyjnym – kolonie i korpusy wakacyjne. Kierując się względami zdrowotnymi Towarzystwo organizowało wypoczynek letni dla dziewcząt i chłopców w wieku szkolnym z obszarów miejskich, ponieważ nie mieli oni zapewnionych zdrowych i bezpiecznych warunków spędzania czasu wolnego. Trzeba podkreślić, że lwowskie stowarzyszenie było pionierem w zakresie organizacji kolonii i korpusów wakacyjnych w zaborze austriackim. Ponadto w pracy przybliżyłam okoliczności związane z urządzeniem wystaw szkolnych, będących efektem współpracy uczniów z nauczycielami, a które zarazem odzwierciedlały kondycję szkolnictwa galicyjskiego. Niekiedy przy bardzo skromnych funduszach udawało się zgromadzić wartościowe eksponaty, prezentowane zazwyczaj podczas walnych zjazdów Towarzystwa, które cieszyły się dużym zainteresowaniem nie tylko społeczności szkolnej, lecz także ogółu społeczeństwa, mogącego poznać stan rozwoju najniższego szczebla szkolnictwa.

Poszukując odpowiedzi na postawione we wstępie pytania badawcze należy stwierdzić, że utworzenie Towarzystwa Pedagogicznego we Lwowie było ważnym wydarzeniem pod względem pedagogicznym i społecznym, ponieważ stanowiło wyraz zjednoczenia środowiska pedagogicznego, które dążyło do wypracowania ważnych zmian dla polskiego szkolnictwa i oświaty, mających ogromne znaczenie po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Ze względu na przyjętą strukturę, tzn. władze centralne we Lwowie oraz podlegające im oddziały i kółka pedagogiczne w różnych częściach Galicji, stwarzały możliwość aktywizowania nauczycieli pracujących nawet w najmniejszych miejscowościach. Można stwierdzić, że oddziały i kółka pedagogiczne były niejako miejscem „kuźni samokształceniowej” ze względu na praktyczny charakter ich działalności, ponieważ dla wielu niewykwalifikowanych pedagogów stanowiły niekiedy jedyny sposób zdobycia merytorycznej i metodycznej wiedzy na temat zagadnień realizowanych w programach szkolnych. Poza tym przyczyniały się do konsolidacji grona pedagogicznego, tworzenia solidarności zawodowej niezwykle ważnej podczas podejmowania wspólnych inicjatyw na rzecz rozwoju szkolnictwa.

Należy podkreślić, że lwowska organizacja nie powstała z inspiracji i potrzeby władz, lecz była oddolną inicjatywą, łączącą w swoich szeregach – na zasadzie dobrowolności – nie tylko przedstawicieli oświaty i nauki (od nauczycieli ludowych do profesorów uniwersyteckich), lecz również reprezentantów innych grup zawodowych (urzędników, duchownych, lekarzy, adwokatów, artystów, pisarzy), którzy angażowali się w to dzieło z myślą o rozwoju polskiej oświaty. Zresztą realizacja wielu inicjatyw („wyższe szkoły żeńskie”, uzupełniające szkoły przemysłowe, bursy, stypendia dla zdolnych dzieci

nauczycieli, odczyty, kolonie i korpusy wakacyjne, wystawy szkolne) nie byłaby możliwa, gdyby nie wsparcie i ofiarność wielu bezinteresownych osób, co zarazem świadczyło o docenieniu wysiłków włożonych przez Towarzystwo Pedagogiczne.

W ciągu ponadpółwiekowego funkcjonowania lwowskie stowarzyszenie rozwinęło szeroką działalność oświatową, społeczną i kulturalno-wychowawczą w zaborze austriackim. Najwięcej miejsca członkowie organizacji poświęcili reformowaniu szkolnictwa elementarnego, a także sprawom zawodowym i materialnym nauczycieli. I chociaż w literaturze pojawiają się poglądy podważające rolę Towarzystwa Pedagogicznego jako zawodowej organizacji nauczycielskiej, to biorąc pod uwagę wcześniej wymienione dowody, nie można się z tymi opiniami zgodzić. Niewątpliwie zasługą lwowskiego stowarzyszenia było wyprowadzenie nauczycieli z marazmu i społecznej bierności, a także stwarzanie warunków do podnoszenia przez nich kwalifikacji zawodowych, wdrażanie ich do samokształcenia oraz aktywnego uczestniczenia w środowisku lokalnym. Jednak nie wszystkie założenia programowe udało się w należyтым stopniu zrealizować. Oceniając realizowane przez nich działania w tym zakresie, można stwierdzić, że w początkowym okresie Towarzystwo Pedagogiczne podejmowało zdecydowane kroki celem spełnienia postulatów artykułowanych przez środowisko pedagogiczne, przeciwstawiając się reakcyjnej polityce władz galicyjskich. Natomiast od lat 80. XIX wieku niemal do końca XIX wieku następowało stopniowe wycofywanie się z bojowej postawy na rzecz umiarkowanych działań, co było wynikiem zacieśnienia współpracy między władzami lwowskiej organizacji a Radą Szkolną Krajową. Niemniej dostrzegając wyraźną zależność powodzenia reform szkolnych od sytuacji bytowej nauczycielstwa ludowego, przez cały okres swojego funkcjonowania Towarzystwa występowało z żądaniem podwyższenia płac nauczycieli i wydania odpowiedniego dokumentu – pragmatyki służbowej – regulującego wszelkie kwestie związane z wykonywanymi przez nich obowiązkami zawodowymi. Warty podkreślenia jest również fakt, że niektóre formy aktywności wypracowane przez lwowską organizację trwale wzbogaciły działalność zawodowego ruchu nauczycielskiego (m.in. zjazdy, konferencje nauczycieli, kursy dokształcające, wykłady z różnych dziedzin wiedzy połączone z panelami dyskusyjnymi, wydawanie czasopism), ponieważ współcześnie stanowią one cenne forum wymiany myśli i doświadczeń przedstawicieli świata nauki i edukacji, teoretyków i praktyków oraz innych osób, mogących przyczynić się do rozwoju wiedzy o edukacji i praktyki pedagogicznej.

Podsumowując należy stwierdzić, że Towarzystwo Pedagogiczne nie tylko przyczyniło się do ogólnego rozbudzenia aktywności wśród środowiska pedagogicznego pod

zaborami, ale wypracowane przez niego idee miały zasadniczy wpływ na kształt zawodowego ruchu nauczycielskiego po odzyskaniu przez Polskę niepodległości.

Poza wspomnianą publikacją problematyce dotyczącej działalności towarzystw nauczycielskich na ziemiach polskich w 2. połowie XIX i na początku XX wieku poświęciłam również kilka artykułów. Z jednej strony mają one charakter przyczynkarski w stosunku do wspomnianej monografii naukowej, a z drugiej pozwalają w szerszym kontekście spojrzeć na działalność opisywanej organizacji. W ten obszar wpisują się: *Problematyka edukacyjna dziecka w programie działalności Towarzystwa Pedagogicznego*, w: *Dziecko w historii – w kręgu kultury chrześcijańskiej*, red. E. J. Kryńska, A. Suplicka, U. Wróblewska, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2017, s. 47–60; *Działalność nauczycieli w towarzystwach społeczno-oświatowych w latach 1885–1918 w świetle sprawozdań na łamach „Muzeum”*, w: *Działalność związków i organizacji nauczycielskich w XIX i pierwszej połowie XX wieku*, red. P. Gołdyn, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny UAM, Poznań–Kalisz 2017, s. 23–37; *Obraz działalności Towarzystwa Pedagogicznego na łamach wybranych czasopism pedagogicznych w latach 1868–1919*, w: *Zachować dla przyszłości: sprawy szkolnictwa, oświaty i opieki w przekazie prasowym XIX i początków XX wieku*, red. I. Michalska, G. Michalski, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2018, s. 85–96; *Towarzystwo Pedagogiczne (1868-1906) wobec edukacji kobiet w zaborze austriackim*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2019, nr 1–2, s. 101–114; *W obronie interesów zawodowych nauczycieli. Postulaty członków Towarzystwa Pedagogicznego*, w: *Nauczyciele. Zasłużeni – niedocenieni – zapamiętani*, red. W. Szulakiewicz, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2018, s. 257–276.

Znaczący kierunek analiz badawczych dotyczy **pedeutologii historycznej**. W tym obszarze lokuje się monografia naukowa pt. *Zapisani w pamięci. Nauczyciele zaboru austriackiego w literaturze pamiętnikarskiej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2016, ss. 382, która powstała na podstawie przygotowanej rozprawy doktorskiej pod kierunkiem prof. dr hab. Władysława Szulakiewicz i została zrecenzowana przez prof. dr hab. Wiesława Jamrożka z Uniwersytetu Adama Mickiewicza. O wyborze problematyki dotyczącej działalności nauczycieli szkół galicyjskich w świetle literatury pamiętnikarskiej zdecydowało kilka czynników. Po pierwsze, mimo pojawienia się w polskiej historiografii publikacji poświęconych nauczycielowi, w tym w okresie XIX wieku na terenie Galicji, to niewiele jest opracowań, które prezentują tematykę pedeutologiczną w świetle egodokumentów. Odnosząc się do ówczesnego stanu badań

należy podkreślić, że dotychczas nie powstała praca zwarta, której podstawą źródłową do przedstawienia działalności nauczycieli galicyjskich byłaby literatura pamiętnikarska. Następnym czynnikiem wynikał z chęci uzupełnienia obrazu szkolnictwa galicyjskiego o informacje, które nie zawsze można pozyskać z oficjalnych źródeł m.in. akt urzędowych, kronik, sprawozdań czy zestawień statystycznych. Ukazują one nauczyciela takiego, jakim był rzeczywiście w ówczesnych warunkach, na podstawie doświadczeń edukacyjnych uczniów, jak i samego grona pedagogicznego. Dlatego wspomniana publikacja jest próbą wieloaspektowego spojrzenia na jego pracę, uwzględniając kontekst społeczny, kulturowy, polityczny oraz ekonomiczny. Analizie poddałam działalność środowiska pedagogicznego pracującego w szkolnictwie ludowym, średnim i wyższym na terenie zaboru austriackiego. Podstawą do przedstawienia tej problematyki uczyniłam literaturę pamiętnikarską zarówno wydaną drukiem, jak i nieopublikowaną autorstwa uczniów, jak i nauczycieli. W szczególności analizie poddałam pamiętniki sensu stricto, autobiografie, dzienniki, wspomnienia oraz korespondencję. Źródła te pozwalają poznać historię życia ludzkiego, związaną z indywidualnym odbiorem otaczającej go rzeczywistości, a przede wszystkim spostrzeżenia, odczucia, poglądy różnych autorów związane ze szkołą. Dopelnieniem tych rozważań są również teksty, w których omówiłam różne obszary aktywności szkolnej i pozaszkolnej nauczycieli galicyjskich w oparciu o źródła pamiętnikarskie: *Nauczyciele zaboru austriackiego w literaturze pamiętnikarskiej*, w: *Umieszczeni w przeszłości. Pamięć w naukach pedagogicznych*, red. W. Szulakiewicz, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2016, s. 63–79; *Emocje w pracy nauczyciela w świetle źródeł pamiętnikarskich*, „Kultura i Wychowanie” 2017, nr 12, s. 165–178; *Aktywność patriotyczna nauczycieli z zaboru austriackiego w świetle źródeł pamiętnikarskich*, w: *Modernizacja – Polskość – Trwanie. Społeczne, kulturowe i polityczne aspekty aktywności Polaków na przełomie XIX i XX wieku*, red. S. Wierchosławski, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2015, s. 275–291. Z kolei przygotowanie artykułu pt. „Przegląd Pedagogiczny” okresu II Rzeczypospolitej wobec projektów reform kształcenia nauczycieli, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Pedagogika” 2015, z. 31, s. 67–84 wynikało z konieczności przybliżenia pojawiających się projektów reform kształcenia nauczycieli w odrodzonym państwie polskim, które publikowane były na łamach jednego z ważniejszych wówczas periodyków „Przeglądu Pedagogicznego”.

Kolejnym kierunkiem badawczym dotyczy **historii myśli pedagogicznej** na ziemiach polskich, głównie 2. połowy XIX i 1. połowy XX wieku. W obszar ten wpisuje się monografia naukowa pt. *Z myślą o Niepodległej. Polska myśl pedagogiczna przełomu XIX*

i XX wieku i okresu międzywojennego, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2019, ss. 217 (współautorstwo W. Szulakiewicz, J. Falkowska), zrecenzowana przez prof. dr hab. Stefanię Walasek oraz dr hab. Joannę Sosnowską, prof. UŁ. Jej przygotowanie było o tyle istotne, bo wynikało z potrzeby zaprezentowania zasług ważnych przedstawicieli subdyscyplin pedagogicznych, którzy swoją twórczością i działalnością pedagogiczną przyczynili się do odbudowy niepodległego państwa, a następnie wytrwale pracowali dla Niepodległej. W ramach tej publikacji przygotowałam trzy rozdziały, prezentujące działalność osób zasłużonych dla teorii i praktyki pedagogicznej, którym dotychczas w historiografii poświęcono zbyt mało uwagi. Dwa z nich przedstawiają wkład Natalii Cicimirskiej oraz Stefanii Marciszewskiej-Posadzowej w rozwój teorii i praktyki wychowania przedszkolnego [Rozdział III *Wychowawczynie wychowawczyń- Stefania Marciszewska-Posadzowa (1874–1955) i jej zasługi dla rozwoju pedagogiki przedszkolnej*; Rozdział VI *Poglądy Natalii Cicimirskiej (1881–1959) w zakresie rozwoju wychowania przedszkolnego w II Rzeczypospolitej*]. Natomiast w kolejnym rozdziale zaprezentowałam zaangażowanie pedagoga, polityka, działacza społeczno-oświatowego Jana Korneckiego w prace dotyczące uregulowania stosunków służbowych nauczycieli (tzw. pragmatyka nauczycielska) po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Ustawę uchwalono w 1926 roku [Rozdział VII *W obronie pragmatyki zawodowej nauczycieli w II Rzeczypospolitej. Projekt reform Jana Korneckiego (1884–1967)*]. W następnym artykule ukazałam jego poglądy na temat wychowania narodowego, tzn. wychowania młodego pokolenia zgodnego z wartościami ważnymi dla narodu polskiego oraz dla tradycji chrześcijańskiej, które wówczas obowiązywały w II Rzeczypospolitej – *Koncepcja „wychowania publicznego narodu” Jana Korneckiego (1884–1967)*, w: *Sto lat polskiej oświaty (1918–2018)*, red. H. Markiewiczowa, I. Czarnecka, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2019, s. 331–344. Ponadto przedstawiłam założenia ideologii narodowego socjalizmu i proces eksterminacji polskiej inteligencji z Uniwersytetu Jagiellońskiego przez Trzecią Rzeszę w czasie II wojny światowej – *Polityka Trzeciej Rzeszy wobec polskiej inteligencji z Uniwersytetu Jagiellońskiego*, „*Studia Historyczne*” 2015, z. 4, s. 497–513.

Ważny obszar moich badań naukowych dotyczy **polskiej historii wychowania**, traktowanej jako przedmiot badań i przedmiot kształcenia pedagogów. Zaprezentowanie tej tematyki stało się o tyle zasadne, że dotychczasowe publikacje nie wyczerują stanu badań nad opisywaną subdyscypliną pedagogiczną i wymagają dalszych eksploracji badawczych w nawiązaniu do zachodzących przemian na przestrzeni ostatnich kilku dekad. Problematykę dotyczącą historii wychowania jako przedmiotu badań przedstawiłam w odniesieniu do

rozwoju tej dyscypliny naukowej na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, ze względu na brak pogłębionych analiz nad przebiegiem procesu instytucjonalizacji historii wychowania, jak i potrzebę pokazania dorobku badaczy, mających istotny wpływ na rozwój badań historyczno-oświatowych w ośrodku toruńskim. Efektem prowadzonych dociekań badawczych w tym obszarze są następujące publikacje: *Historia wychowania na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika*, Fundacja Societas et Ius, Toruń 2018, ss. 154. (współautor J. Falkowska) zrecenzowana przez dr hab. Iwonę Michalską, prof. UŁ; *Historia wychowania w twórczości i działalności dydaktycznej Jadwigi Lechickiej (1898-1965) w okresie toruńskim*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2022, nr 3–4, s. 55–74; *Myśl pedagogiczna w badaniach naukowych toruńskich historyków wychowania*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Pedagogika” 2017, z. 33, s. 27–46 (współautor J. Falkowska). We wspomnianych pracach omówiona została długoletnia tradycja badań naukowych w zakresie historii oświaty i wychowania prowadzonych na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, a mianowicie od momentu powstania w strukturach Wydziału Humanistycznego UMK Katedry Pedagogiki w 1945 r., aż po usamodzielnienie się toruńskiej historii wychowania, tzn. powołania z dniem 1 września 2013 r. Katedry Historii Myśli Pedagogicznej, skupiającej jedynie badaczy historii wychowania. Ukazano dorobek badaczy, którzy mieli znaczący wkład w rozwój i systematyzację badań nad historią oświaty i wychowania. Szczególnie taki cel postawiono przed książką pt. *Historia wychowania na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika*, ponieważ stanowi ona przyczynek do dziejów polskiej historii wychowania, pokazując główne tendencje rozwojowe tej dyscypliny na UMK. W nawiązaniu do zmian instytucjonalnych zobrazowano kierunki badań nad historią wychowania, uwzględniając również zaangażowanie toruńskich badaczy w prace towarzystw i organizacji naukowych oraz prowadzoną działalność dydaktyczną. Poza tym zaprezentowano źródła do dziejów toruńskiej akademickiej historii wychowania. Powstanie tej książki nie byłoby możliwe bez przeprowadzenia kwerendy w Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Spośród udostępnionych materiałów archiwalnych szczególnie wartościowe były akta doktorskie i habilitacyjne toruńskich badaczy, plany i sprawozdania z działalności naukowo-badawczej, dokumenty dotyczące współpracy z ośrodkami zagranicznymi czy programy zajęć dydaktycznych. Wiele informacji pozyskano z dokumentów znajdujących się w Katedrze Historii Myśli Pedagogicznej m.in. kronice, protokołach z zebrań pracowników, planach badań oraz sprawozdaniach z działalności naukowo-badawczej i organizacyjnej. Interesującym źródłem informacji były też wywiady oraz wspomnienia nie tylko historyków wychowania, ale również reprezentantów innych dyscyplin naukowych, związanych

z toruńską pedagogiką. Mój indywidualny wkład w powstanie tej publikacji polegał na opracowaniu części pierwszej *Historia oświaty i wychowania na Wydziale Humanistycznym UMK* (1. Zakład Historii i Teorii Wychowania, 2. Zakład Historii Oświaty i Wychowania, 3. Zakład Historii Wychowania i Myśli Społecznej, 4. Zakład Historii Edukacji), co wiązało się z koniecznością przeprowadzenia szerokiej kwerendy w Archiwum UMK. Z kolei w części drugiej *Historia wychowania i myśli pedagogicznej w strukturze Wydziału Nauk Pedagogicznych UMK* opisałam pkt. 1. Od Pracowni Historii Wychowania do Katedry Historii Myśli Pedagogicznej - przemiany instytucjonalne oraz w ramach pkt. 3. Działalność w organizacjach i towarzystwach naukowych przybliżyłam zakres działań realizowanych przez Sekcję Historii Wychowania Studenckiego Koła Naukowego Pedagogów, której jestem założycielką i opiekunem. Ponadto przeprowadziłam oraz opracowałam wywiady z prof. dr hab. Witoldem Wojdyło oraz prof. dr hab. Michałem Strzeleckim, którzy w latach 90. XX wieku pracowali w Zakładzie Historii Wychowania i Myśli Społecznej w Instytucie Pedagogiki UMK w Toruniu. Z kolei w ramach wspomnianego artykułu pt. *Myśl pedagogiczna w badaniach naukowych toruńskich historyków wychowania*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Pedagogika” 2017, z. 33, s. 27–46 opisałam początki badań nad myślą pedagogiczną w ośrodku toruńskim oraz prowadzone badania nad społeczną myślą wychowania w latach 1991–2000.

Za istotne uznałam również przybliżenie problematyki dotyczącej nauczania historii wychowania w programach studiów akademickich przyszłych pedagogów, w odniesieniu do warstwy merytorycznej, jak i pojawiających się tendencji formalnych. Wynikało to z potrzeby zaprezentowania zmian, jakie pojawiają się w programach kształcenia akademickiego przyszłych pedagogów w zakresie historii wychowania oraz pokazania konsekwencji wprowadzanych modyfikacji, odbywających się zazwyczaj kosztem ograniczania wypracowanych w poprzednich latach założeń merytorycznych i metodologicznych opisywanej subdyscypliny. Kwestie te poruszałam w tekstach: *Współczesne tendencje w nauczaniu historii wychowania w wybranych ośrodkach akademickich*, „Studia Paedagogica Ignatiana” 2020/2, vol. 23, s. 95–109 (współautor J. Falkowska); *Historia wychowania jako przedmiot edukacji pedagogów*, w: *Historia wychowania u progu XXI wieku. Potrzeby badań naukowych i edukacyjnych*, red. K. Dormus, A. Meissner, R. Ślęczka, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej, Kraków 2023 – po recenzjach, w druku (współautor J. Falkowska). Indywidualny wkład w powstanie pierwszego z wymienionych artykułów dotyczył opisanie tendencji merytorycznych w nauczaniu historii wychowania oraz ogólnych rozważań nad

konsekwencjami ograniczania i eliminowania treści historycznych na kierunkach pedagogicznych. Natomiast w ramach przygotowania drugiego tekstu odpowiedzialna byłam za przybliżenie roli historii wychowania w kształtowaniu kultury pedagogicznej nauczycieli, usytuowania historii wychowania w programach kształcenia pedagogicznego oraz scharakteryzowanie metod edukacji historycznej i wykorzystywanej literatury naukowej na studiach pedagogicznych.

W obszarze moich badań naukowych znajduje się również **biografistyka edukacyjna**, niezwykle ważna podczas rekonstruowania dziejów oświaty i wychowania. Podjęcie tej problematyki wiązało się z potrzebą przeniesienia rozważań nad edukacją z podejścia strukturalno-funkcjonalnego na płaszczyznę mikrospołeczną, zwracając uwagę na subiektywno-obiektywne uwikłania i uwarunkowania procesów społecznych konstruowania rzeczywistości. W efekcie prowadzonych badań opublikowałam kilka tekstów: *Biografia edukacyjna Mieczysława Opałka w literaturze pamiątkarskiej*, w: *Biografie pedagogiczne-konteksty źródłowe*, red. W. Szulakiewicz, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2015, s. 137–154; *Ernest Krieczek jako główny przedstawiciel wychowania nacjonalistycznego*, „Społeczeństwo i Rodzina” 2016, z. 3, s. 129–146; *Miejsca i osoby w „pamięci” Stanisława Pigionia i ich wpływ na zainteresowania literackie Uczzonego*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Pedagogika” 2014, z. 30, s. 99–114. Dokonałam wglądu w ich biograficzne doświadczenia, przyjmując za najważniejszą podmiotową wizję jednostki, która tworzy swoją niepowtarzalną historię. Dlatego przedstawiałam nie tylko ogólną działalność wybranych postaci, ale też ich osobowość, światopogląd, prezentowany system wartości, zainteresowania, sposób postępowania, w nawiązaniu do uwarunkowań społecznych, kulturowych i politycznych. Zbliżoną formą do biografistyki są biogramy zamieszczane w słownikach i encyklopediach. Tym rodzajem pisarstwa zajmowałam się w ramach grantu naukowego pt. *Edukacja, oświata i wychowanie w kształtowaniu polskiej nowoczesności i niepodległości w latach 1905–1918*, opracowując 15 biogramów działaczek i działaczy społeczno-oświatowych: Jadwiga Dziubińska, Kazimierz Elwertowski, Zygmunt Gąsiorowski, Maksymilian Maurycy Heilpern (współautor A. Bołdyrew), Kazimierz Jeżewski, Stanisław Karpowicz, Emilian Konopczyński, Stefania Marciszewska-Posadzowa, Helena Prawdzic-Kuczalska, Stanisława Tomaszowa Pisarzewska, Maria Jadwiga Reutt, Zofia Rudoszańska-Iwaszkiewiczowa, Felicja Włodzimiera Rymarkiewiczowa, Paweł Sosnowski, Wanda Szczawińska. Ukazą się one w publikacji pt. *Działaczki i działacze oświatowi w Królestwie Polskim u progu niepodległości. Słownik biograficzny*, t. 1: A–K, t. 2: L–Ż, red.

A. Bołdyrew, A. Wałęga, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2023 – po recenzjach, w druku.

W działalności naukowej wiele miejsca poświęciłam **źródłom w badaniach historyczno-oświatowych**. W tym obszarze dominuje analiza literatury pamiętnikarskiej, która w moim przekonaniu stanowi interesujące źródło do badania szkolnictwa doby autonomii galicyjskiej. Podjęcie tej problematyki było o tyle zasadne, bo wynikało z potrzeby usystematyzowania wiedzy na temat egodokumentów w zakresie badań historyczno-oświatowych, uwzględniając dorobek polskich i zagranicznych badaczy. Jako ważny powód należy także wymienić próbę ustalenia wykazu prac pamiętnikarskich zarówno opublikowanych, jak i nieopublikowanych, których narracja dotyczy zagadnień pedeutologicznych w ujęciu historycznym, przynajmniej na przykładzie jednego zaboru, w tym przypadku zaboru austriackiego. Trzeba zaznaczyć, że dotychczas nie powstała publikacja zawierająca zestawienie prac pamiętnikarskich poświęconych tematyce szkolnictwa z zaboru austriackiego, mimo że niejednokrotnie prowadzono rozważania nad opublikowaniem takiego dzieła. Ustalenia metodologiczne zawarłam w dwóch pierwszych rozdziałach (Rozdział I *Literatura pamiętnikarska jako źródło w badaniach historii edukacji* oraz Rozdział II *Źródła pamiętnikarskie dokumentujące oświatę galicyjską*) wcześniej wspomnianej monografii naukowej pt. *Zapisani w pamięci. Nauczyciele zaboru austriackiego w literaturze pamiętnikarskiej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2016, ss. 382. Z kolei wykaz literatury pamiętnikarskiej zawarłam na końcu książki.

Wyniki badań nad literaturą pamiętnikarską zawarłam również w artykule: *Wartość literatury pamiętnikarskiej w badaniach pedeutologii historycznej*, w: *Badania historyczne w pedagogice. Konteksty źródłowe*, red. W. Szulakiewicz, Toruń 2015, s. 53–76. Poza wyjaśnieniami terminologicznymi i klasyfikacyjnymi, przybliżyłam okoliczności ich powstawania oraz ukazałam metodologiczne sposoby analizy tego rodzaju źródeł, powołując się w tym zakresie na dorobek historyków, historyków wychowania, socjologów i pedagogów. Analizie poddałam również autorów, motywy spisywania egodokumentów oraz zakres tematyczny. Zaangażowana byłam również w przygotowanie wydawnictwa źródłowego pt. *Edukacja, oświata, opieka i wychowanie w procesie modernizacji społecznej w Królestwie Polskim i na Kresach w zaborze rosyjskim. Wybór publicystyki społecznej z lat 1905–1918, t. II: 1914–1918*, red. A. Bołdyrew, J. Falkowska, D. Grabowska-Pieńkosz, Piotrków Trybunalski 2023 – po recenzjach, w druku, zawierającego wybór tekstów poświęconych problemom edukacji, opieki i wychowania z polskojęzycznej prasy społeczno-kulturalnej, społeczno-politycznej, społeczno-religijnej i gazet codziennych. Zamieszczone

zostały reprezentatywne teksty publicystów z różnych środowisk, celem przedstawienia zróżnicowanych stanowisk i opinii na tematy, które w ówczesnej rzeczywistości były uważane za najważniejsze zarówno w dyskusji prasowej, jak i podczas posiedzeń działaczy oświatowych, społeczników, samorządowców, polityków. W publikacji wydzielonych zostało czternaście grup rzeczowych, w ramach których kolejne teksty ułożono w porządku chronologicznym. Mój wkład w powstanie tej publikacji polegał na opracowaniu 30 tekstów pod względem edytorskim i opatrzeniu ich przypisami oraz przygotowaniu indeksu osobowego na potrzeby wspomnianego tomu. Poza tym w ramach pracy w granice krytycznej analizie poddałam dwa czasopisma – „Gazeta Świąteczna: wychodzi raz na tydzień przed każdą niedzielą” z okresu 1905–1915 (str. 534–550) oraz „Dzwonek Częstochowski: pismo miesięczne, ilustrowane” z okresu 1905–1918 (str. 453–464), do których opracowałam opisy bibliograficzne uzupełnione adnotacjami, czyli informacjami o treści. Ukazały się w publikacji naukowej pt. *Edukacja i wychowanie dzieci i młodzieży w czasopiśmiennictwie społeczno-kulturalnym Królestwa Polskiego w latach 1905–1918. Bibliografia adnotowana*, cz. I, red. R. Bednarz-Grzybek, A. Bołdyrew, M. M. Kacprzak, Łódź 2023. Ponadto opublikowałam artykuł pt. *Czasopisma pedagogiczne w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, w: *Oświatowe i edukacyjne aspekty działalności wydawniczej w XX i pierwszych lat XXI wieku*, red. I. Michalska, G. Michalski, Łódź 2016, s. 291–230 poświęcony działalności wydawniczej na rzecz polskiej nauki i oświaty, głównie na podstawie materiałów udostępnionych przez opisywaną instytucję. Jego przygotowanie było o tyle ważne, bo przedstawiłam działalność Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w zakresie popularyzacji wiedzy pedagogicznej w postaci czasopiśmiennictwa, które stanowi ważne źródło w badaniach historyczno-pedagogicznych.

Wyniki prowadzonych badań naukowych publikuję w monografiach naukowych, pracach zbiorowych oraz czasopismach naukowych takich jak: „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, „Biuletyn Historii Wychowania”, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Pedagogika”, „Studia Paedagogica Ignatiana”, „Studia Historyczne”, „Kultura i Wychowanie”, „Wychowanie w Rodzinie”, „Społeczeństwo i Rodzina”. Sumaryczna punktacja MNiSW wynosi 798.

Moja działalność naukowa i badawcza była kilkakrotnie nagradzana.

- Zespołowe wyróżnienie Rektora UMK za osiągnięcia w dziedzinie naukowej w 2019 r.
- Indywidualna nagroda Rektora III stopnia za osiągnięcia uzyskane w dziedzinie naukowo-badawczej w 2015 r.

- I nagroda w Ogólnopolskim Konkursie Prac Magisterskich i Doktorskich z Historii Edukacji 2016. Nagroda im. Profesor Czesława Majora, w kategorii prace doktorskie, za pracę pt. *Nauczyciele szkół galicyjskich w literaturze pamiętnikarskiej. Studium z pedeutologii historycznej*, przygotowaną pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Władysławy Szulakiewicz.
 - Wyróżnienie rozprawy doktorskiej pt. *Nauczyciele szkół galicyjskich w literaturze pamiętnikarskiej. Studium z pedeutologii historycznej* przez Radę Wydziału Nauk Pedagogicznych UMK; promotor: prof. zw. dr hab. Władysława Szulakiewicz.
 - I nagroda w konkursie Wydziału Nauk Pedagogicznych UMK w Toruniu na najlepszą pracę magisterską w roku akademickim 2010/2011. Praca magisterska pt. *Koncepcja pedagogiki nacjonalistycznej Ernesta Krieka (1882–1947)* została napisana pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Władysławy Szulakiewicz.
5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.
- Od 2019 r. biorę udział w pracach zespołu badawczego kierowanego przez dr hab. Anetę Bołdyrew, prof. UŁ (początkowo jako współpracownik, od lutego 2023 r. jako wykonawca merytoryczny na podstawie umowy zlecenie) realizującego grant naukowy pt. *Edukacja, oświata i wychowanie w kształtowaniu polskiej nowoczesności i niepodległości w latach 1905–1918* w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki w latach 2018–2023 przez Uniwersytet Łódzki. Uczestniczyłam w następujących pracach:
- Przygotowanie wydawnictwa źródłowego pt. *Edukacja, oświata, opieka i wychowanie w procesie modernizacji społecznej w Królestwie Polskim i na Kresach w zaborze rosyjskim. Wybór publicystyki społecznej z lat 1905–1918, t. II: 1914–1918*, red. A. Bołdyrew, J. Falkowska, D. Grabowska-Pieńkosz, Piotrków Trybunalski 2023 – po recenzjach, w druku. Opracowałam pod względem naukowym 30 tekstów źródłowych z wybranych czasopism okresu I wojny światowej, a także byłam odpowiedzialna za aparaturę naukową i pracowanie indeksu na potrzeby wspomnianego tomu.
 - W ramach publikacji pt. *Edukacja i wychowanie dzieci i młodzieży w czasopiśmiennictwie społeczno-kulturalnym Królestwa Polskiego w latach 1905–1918. Bibliografia adnotowana*, cz. I, red. R. Bednarz-Grzybek, A. Bołdyrew, M. M. Kacprzak, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2023 opracowałam dwa czasopisma z opisami bibliograficznymi uzupełnionymi adnotacjami:

1. „Dzwonek Częstochowski : pismo miesięczne, ilustrowane”, Częstochowa 1901–1915 : (bibliografia obejmuje lata 1905–1915), s. 534–550.
 2. „Gazeta Świąteczna: wychodzi raz na tydzień przed każdą niedzielą” (w 1905 r. podtytuł : „wychodzi w Warszawie na każdą niedzielę”), Warszawa 1881–1939: (bibliografia obejmuje lata 1905–1918), s. 453–464.
- W ramach publikacji pt. *Działaczki i działacze oświatowi w Królestwie Polskim u progu niepodległości. Słownik biograficzny*, t. 1: A–K, t. 2: L–Ż, red. A. Bołdyrew, A. Wałęga, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2023 (po recenzjach, w druku) opracowałam 15 biogramów: Jadwiga Dziubińska, Kazimierz Elwertowski, Zygmunt Gąsiorowski, Maksymilian Maurycy Heilpern (współautor A. Bołdyrew), Kazimierz Jeżewski, Stanisław Karpowicz, Emilian Konopczyński, Stefania Marciszewska-Posadzowa, Helena Prawdzic-Kuczalska, Stanisława Tomasz Pisarzewska, Maria Jadwiga Reutt, Zofia Rudoszańska-Iwaszkiewiczowa, Felicja Włodzimiera Rymarkiewiczowa, Paweł Sosnowski, Wanda Szczawińska.
- Z kolei w okresie 15.05.2019–12.06.2019 odbyłam miesięczne stypendium połączone ze stażem naukowym we Lwowie, gdzie moim opiekunem merytorycznym była prof. dr hab. Oksana Malanchuk-Rybak z Lwowskiej Narodowej Akademii Sztuk Pięknych. Dzięki temu pobytowi miałam możliwość odbycia szerokiej kwerendy w lwowskich archiwach tj. w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy oraz w Archiwum Państwowym we Lwowie. Najbardziej wartościowe materiały pozyskałam z archiwum historycznego, ponieważ w tej instytucji znajduje się zespół (fond 445) Polskie Towarzystwo Pedagogiczne we Lwowie (PTP), zawierające w sumie 149 jednostek archiwalnych. Ponadto w ramach stażu odbywałam indywidualne spotkania z prof. dr hab. Oksaną Malanchuk-Rybak, podczas których dzieliłam się wiedzą na temat prowadzonych badań nad genezą organizacji nauczycielskich na ziemiach polskich. W tym też czasie nawiązałam współpracę z prof. dr hab. Dmytro Hertsiukiem, dziekanem Wydziału Edukacji Pedagogicznej Uniwersytetu Iwana Franki we Lwowie, ponieważ zamierzałam odbyć pod jego opieką staż naukowy, ale z powodu pandemii, a następnie działań zbrojnych, planów tych nie udało mi się zrealizować.
- W okresie 6.02.2023–5.03.2023 przebywałam w Litewskim Centralnym Państwowym Archiwum w Wilnie oraz w Litewskim Państwowym Archiwum Historycznym w Wilnie w ramach realizowanego stypendium Fundacji Lanckorońskich i Fundacji z Brzezia Lanckorońskich.

- W okresie 24.09.2017–01.10.2017 odbyłam wyjazd studyjny do Wilna, celem przeprowadzenia kwerend archiwalnych (Litewskie Państwowe Centralne Archiwum w Wilnie oraz Litewskie Państwowe Archiwum Historycznym w Wilnie) i bibliotecznej (Biblioteka Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie).

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

Realizowana działalność dydaktyczna na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika jest związana z tematyką prowadzonych przeze mnie badań na uczelni oraz zainteresowań naukowych. Prowadzę zajęcia na kierunkach: pedagogika, pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna, praca socjalna oraz innych kierunkach w ramach przygotowania zawodowego nauczycieli. Opracowałam programy studiów, sylabusy i prowadzę/prowadziłam wykłady, ćwiczenia i konwersatoria z następujących przedmiotów: *Historia wychowania, Badania historyczne w pedagogice, Historia pracy socjalnej, Pedeutologia, Teoria wychowania, Pedagogika zabawy, Zabawy badawcze w przedszkolu i szkole, Pedagogika*. Prowadzę też proseminaria oraz seminaria dyplomowe, których tematyka dotyczy historii myśli pedagogicznej, dziejów instytucji i organizacji społeczno-oświatowych, biografistyki edukacyjnej. Pod moim kierunkiem zostały napisane 33 prace licencjackie z zakresu pedagogiki. Ponadto zrecenzowałam 75 prac dyplomowych napisanych przez studentów pedagogiki oraz przewodniczyłam 8 komisjom egzaminacyjnym. Ponadto w latach 2016–2020 realizowałam przedmiot fakultatywny pt. *Zabawy i zabawki w edukacji dzieci* na Wydziale Nauk Pedagogicznych, a od 2022 r. prowadzę wykład ogólnouniwersytecki pt. *Opieka i wychowanie dziecka na przestrzeni dziejów*.

Angażuję się również w działalność organizacyjną na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, której przejawem jest członkostwo w Komisji ds. Kształcenia na Wydziale Nauk Pedagogicznych UMK w latach 2016–2019 oraz Zespołu ds. programu kształcenia na kierunku pedagogika na Wydziale Filozofii i Nauk Społecznych UMK od 2020 r. do chwili obecnej. Brałam udział w pracach 3 komitetów organizacyjnych konferencji naukowych: Konferencja Naukowa pt. *Nauczyciele. Zasłużeni – Niedocenieni – Zapamiętani* (20 września 2017); Konferencja Naukowa pt. *Pamięć w pedagogice* (Toruń 1–2 marca 2016); Symposium naukowe pt. *Polska myśl pedagogiczna II połowy XX wieku i początków XXI wieku. Stan badań – kierunki poszukiwań – projekty badawcze* (Toruń 6 grudnia 2016). Ponadto w 2011 r. założyłam Sekcję Historii Wychowania Studenckiego Koła Naukowego Pedagogów, której jestem opiekunem do chwili obecnej. Z kolei w roku akademickim 2021/2022 byłam opiekunem studentki na kierunku pedagogika w Programie MOST. Od roku akademickiego

2023/2024 jestem opiekunem praktyk na kierunku pedagogika (studia I stopnia), specjalność opiekuńczo-wychowawcza.

Prowadzę różnorodne działania w zakresie popularyzacji nauki. Od 2013 r. biorę udział w Toruńskim Festiwalu Nauki i Sztuki przygotowując imprezy festiwalowe: *Dzieciaki mamy problem* (2023); *Budujmy mosty a nie mury – o sztuce komunikacji* (2019); *Mączne, gryczane, jaglane: między kuchnią a sztuką* (2016); *Doktor BAJKA* (2015). W latach 2017–2019 współorganizowałam spotkania z cyklu *Dzieje pedagogiki toruńskiej* na Wydziale Nauk Pedagogicznych, których celem była prezentacja serii naukowych, czasopism, publikacji i osiągnięć naukowych toruńskich pedagogów. W okresie 2018–2019 zorganizowałam 2 konkursy dla uczniów szkół średnich z woj. kujawsko-pomorskiego pod honorowym patronatem Prorektora UMK oraz Kujawsko-Pomorskiego Kuratora Oświaty: „*Dziecko to także człowiek, tylko jeszcze mały...*”. *Prawa dziecka oczami licealistów* (1.10.2018–6.02.2019) oraz „*Dnia pierwszego września...*”. *Polska oświata i nauka w czasie II wojny światowej* (1.09.2019–12.12.2019). Od 2020 r. organizuję wydarzenie pt. *Dzień edukacji przez zabawę* w Instytucie Nauk Pedagogicznych WFiNS UMK (dotychczas 3 edycje), którego celem jest popularyzacja nauki i promocja umiejętności studentów pedagogiki w środowisku toruńskich przedszkoli i szkół podstawowych w formie przygotowywanych warsztatów. Ponadto w 2016 roku byłam trenerem w projekcie pt. *Warsztaty edukacyjne „Legendarne opowieści o dziedzictwie kulturowym Torunia”*. Jego celem było zwiększenie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego Torunia wśród uczniów w wieku 7–11 lat z dwóch szkół: Szkoły Podstawowej nr 7 przy ul. Bema 66 oraz Szkoły Podstawowej nr 31 przy ul. Dziewulskiego 41 B w Toruniu. Inicjatywa zrealizowana w ramach projektu „Inicjuj z FIO”, przyznanego przez Stowarzyszenie Kujawsko-Pomorski Ośrodek Wsparcia Inicjatyw Pozarządowych TŁOK, a sfinansowanego z Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich w latach 2014–2020.

7. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1-6, wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej.

Podejmowałam działania celem podnoszenia własnych kwalifikacji zawodowych:

- w dniach 2–24.07.2018 uczestniczyłam w szkoleniach w ramach projektu pt. *Podniesienie kompetencji kadry dydaktycznej UMK* w module II. *Działania w zakresie kompetencji dotyczących innowacyjnych umiejętności dydaktycznych*, w wymiarze 90 godzin (tematyka: Innowacyjne metody dydaktyczne – 30h; Design thinking – 30h; Nauczanie z wykorzystaniem gier edukacyjnych – 30h). Projekt realizowany przez Wydział Nauk

Ekonomicznych i Zarządzania UMK (jednostka wiodąca), Uniwersyteckie Centrum Nowoczesnych Technologii Nauczania w latach 01.08.2017–31.07.2019 w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020.

- w okresie 27.02.2022–26.06.2023 uczestniczyłam w szkoleniach w ramach projektu pt. *Doskonałość dydaktyczna uczelni* na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika (nr umowy MEiN/2022/DIR/1823) dotyczących m.in. możliwości i reguł wnioskowania o granty zewnętrzne NCN i NCBiR oraz podobne konkursy; oprogramowań (wolny dostęp) do analizy danych jakościowych.

- biorę również udział w kursach i szkoleniach on-line, które są zgodne z kierunkami zainteresowań naukowo-dydaktycznych.

Na uwagę zasługuje również moja współpraca z III sektorem gospodarczym, tzn. od 2013 r. jestem zaangażowana w prace Stowarzyszenia Absolwentów UMK. Jestem członkiem Zarządu Stowarzyszenia Absolwentów UMK w kadencjach 2013–2017, 2017–2023, 2023–2027. W ramach działalności tej organizacji przygotowałam i koordynowałam 4 projektami, realizowanymi w formie szkoleń. Samodzielnie przygotowałam wnioski, odpowiedzialna byłam za pozyskanie trenerów, promocję szkoleń, nadzorowałam ich przebieg, prowadziłam dokumentację oraz przygotowałam sprawozdania merytoryczne i finansowe do Urzędu Miasta Torunia.

- *Senior na rynku usług prawnych i finansowych – możliwości i zagrożenia* zrealizowany w okresie 3 kwietnia–31 lipca 2018 przez Stowarzyszenie Absolwentów UMK. Dofinansowany ze środków Gminy Miasta Toruń.

- *Poznaj komputerowy świat! Zajęcia informatyczne dla seniorów* zrealizowany w okresie 3 września–14 grudnia 2018 przez Stowarzyszenie Absolwentów UMK. Dofinansowany ze środków Gminy Miasta Toruń.

- *Bezpieczne jutro – edukacja prawna seniorów* zrealizowany w okresie 1 kwietnia–20 czerwca 2016 przez Stowarzyszenie Absolwentów UMK. Dofinansowany ze środków Gminy Miasta Toruń.

- *Senior e-samodzielny – warsztaty informatyczne dla osób w wieku emerytalnym* zrealizowany w okresie 5 września–15 listopada 2016 przez Stowarzyszenie Absolwentów UMK. Dofinansowany ze środków Gminy Miasta Toruń.

Informacje o zrealizowanych projektach: *Z życia stowarzyszenia. Projekty*, „Biuletyn Absolwent” 2016, s. 23-24; *Z życia stowarzyszenia. Zadania publiczne*, „Biuletyn Absolwent” 2018, s. 23-24.

W ramach działalności w SA UMK przygotowałam również kilka innych projektów, które mimo uzyskania pozytywnej oceny formalnej, ostatecznie nie otrzymały finansowania. W 2016 r. przygotowałam i złożyłam 2 projekty z edukacji historycznej w konkursie pt. *Patryjotyzm jutra* ogłoszonym przez Muzeum Historii Polski w Warszawie: 1. *Kto zasłużył się dla Torunia? Gra miejska śladami Polaków znanych i zapomnianych na kartach historii miasta*; 2. *W poszukiwaniu zabytków Zakonu Krzyżackiego na ziemi chełmińskiej*. Z kolei w 2019 r. przygotowałam i złożyłam wniosek pt. *Wzmocnienie działalności programowej w rozwoju instytucjonalnym Stowarzyszenia Absolwentów UMK w latach 2019–2021* do Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018–2030, Priorytet 1a. Wsparcie działań misyjnych i rozwoju instytucjonalnego – Edycja 2019.

Poza tym byłam odpowiedzialna za przygotowanie zmian w statucie Stowarzyszenia Absolwentów UMK, celem dostosowania do standardów wymaganych podczas ubiegania się o środki zewnętrzne. Statut został zaakceptowany podczas Walnego Zebrania SA UMK w 2016 r. i zarejestrowany przez Sąd Rejonowy w Toruniu w dniu 23 listopada 2016 r. Ponadto od 2013 r. uczestniczę w przygotowaniu Zjazdów Absolwentów UMK pt. *Jesienne Powroty*, podczas których absolwentom wręczane są dyplomy okolicznościowe z okazji 50-lecia oraz 25-lecia ukończenia studiów. W planach mam przygotowanie monografii z okazji 30-lecia działalności Stowarzyszenia Absolwentów UMK (1995–2025).

Dorota Grabowska-Pienkosi
(podpis wnioskodawcy)